

A régi szegedi katonaelet Népi emlékezet és helyi hagyományok

Nem lehet itt célunk, hogy a szegedi katonaeletről, illetőleg a szegedi fiak katonáskodásáról hosszabban, rendszeres történelmi áttekintés igényével írjunk. Inkább a néphagyományt örökítjük meg. A régibb időkről különben sem tudunk sokat.

A XVIII. században megszervezik az állandó hadsereget (1722). Most már toborzással kezdődött a katonaelet.¹ A Vár tele volt német és francia származású tisztekkel, idegen ajkú katonákkal. A népemlékezetben él a *vasasnémöitök* és a *polyákok* híre.

A mi fiaink messze idegenben szolgáltak, főleg az akkori Deák- és Haller-lovasregimentekben. Az újoncállítás verbuválás útján történt. Csak 1807-ben mondta ki a diéta, hogy a hadkiegészítésre kijelölt időben sorshúzással, két újoncozás közt pedig elsősorban toborzással kell a sereg létszámát gyarapítani. Ettől fogva a sorsvonás, amelyet 1830-ban végérvényesen kötelezővé tett az országgyűlés, lassanként kezdett a kiegészítés főformája lenni, noha változatlanul élt a verbuválás és a kötéllel fogdosás módja is.²

Voltak akiket a kalandvágy, másokat meg a kényszerűség vitt a katonaeletbe. Közemberként vonultak be, és egyesek fényes katonai pályát futottak meg. Így Siskovich József (1719—1783) tábornok, akinek a kolini győzelemben (1757) nagy része volt, utóbb azonban dicstelen szerepe a mádэфalvi veszedelemben (1764). Később II. József nevelője lett. Wóber Antal (1771—1852) kötélverő legényből lett tábornok, valami fiatalkori csínytevés büntetése elől menekülve csapott fel katonának. Becsey István (1805—1865) jeles katonai mérnök volt.^{2a} Ezek és még mások, természetesen csak kivételek. A többség keserves 12 esztendeig, 1830 után 10 esztendeig szolgált Lombardiában, Galíciában. Kováts István (1822—1902) szegedi építőmester önéletrajzában visszaemlékezik legénykori galíciai vándorlására, amikor Stanislaw közelében magyar huszárokkal, közöttük szegedi fiakkal találkozott. Megdöbentette féktelen káromkodásuk. Lombardiában szolgáló rókusai legényeknek köszönhetjük a szalámi meghonosítását.

A katonaeállítás, regrutáskodás néprajzi vonatkozásairól a XIX. század elejétől kezdve már több adatunk van. Sorozás alkalmával először az összefogdosott csavargókat, izgágákat vitték el. A napóleoni háborúk idején támad a *jópálos* nevezetű férfitánc,³ amely világosan a toborzóval, verbunkossal van

¹ REIZNER János 1900. III. 101.

² VARGA János 1962. 10—11.

^{2a} REIZNER János 1900. III. 105.

³ BÁLINT Sándor 1957. I. 662. Máshol bővebben is szólunk róla.

testvéri kapcsolatban. A toborzó helyiségnek TÖMÖRKÉNY hallomása szerint *verbunkház* volt a hajdani neve.

A Város újoncállítási kötelezettsége, immár általános állításkötelezettség és sorsvonás útján, 1830-ban 145, később 108, 1841-ben ismét 145 legény.⁴ A hadkötelesek, illetőleg a besorozottak maguk helyett mást állíthattak. Ennek ára 800—1200 forint volt. A *katonahúzás* módszerét mindjárt megismerjük.

A sorshúzás szegedi körülményeiről, egyúttal a visszaélések lehetőségeiről Felmayer Antal kékfestő egyik leveléből értesülünk, aki külföldön vándorló János öccsét óvja a közeli hazatéréstől.

„Tudatom Véled — írja 1841 február 13-án öccsének — hogy hetfőn mint 15dikén, itt nálunk az katona-húzás fog lenni, melyre én is meg vagyok híva, hogy helyetted húzzak, mert ez alól Istvány mint adófizető és házasgazda ki van véve. Én mindent elkövettem, hogy ez alól Te fölmentetnél, de fájdalom, nékem nem sikerült ettől téged megmenteni.

2000 húzó között 145 katona szükség tehát. Ha a sors Téged érend, akkor mi eltökéltük, ha 1000 forintba kerül is, embert állítunk helyetted. De ha lehet, én ezt kikerülöm. Mert majd akkor én Tenéked rögtön írok, hogy onnant elmenj és hazafelé jöjj. Gyulán öt vagy hat hétig majd meghúzod magad. Addig megtörténik, hogy talán megmarad a váltságdíj. Egyéb aránt a jó Isten talán megadja, hogy nagy numerust húzok, és akkor ment leszel.”

A *cédulahúzás* emlékezete egyik régi szóregi nótában⁵ is föl villan:

*Újszögedön mögszólat a bandista,
Most állítik a legényöket sorra.
Gyerünk pajtás a cédulahúzásra,
Münk lögyünk a Ferenc József huszárja.*

Az *embőrállítás* világát idézi föl egy század eleji újsághír.⁶ Elmondja, hogy Berta Menyhért szegedi legény 1842-ben más személy helyett vállalta a katonaeletet, és ezért 126 váltóforintot tettek le javára az árvapénztárnál. Az árvaszék több mint hat évtized múlva kereste őt vagy rokonságát, hogy a 3850 koronára nőtt összeget kifizesse, de természetesen már hiába.

*

Bizonyosra vehető, hogy ponyvairodalmi eredetű az a tápai nóta, amely még a múlt század elejének verbungjait, katonafogdosását idézi. A kor egyik érzelmi közhelyét, a kedvesétől elszakított lány keserűségét, siralmas panaszát énekli meg, és tudatosítja, adja mindazoknak szájába, akik hasonló sorsra jutottak. A verselmény természetesen rokon a katonanóták emberi mondanivalójával is.^{6a}

⁴ REIZNER János 1900. III. 106. — A sorsvonás előtt a számba jövő ifjakat először korosztályok szerint összeírták, majd ahányan voltak, annyi pálcikát vagy lapocskát készítettek, ezekből minden egyes legénynek húznia kellett. Utána mindazokat, akik a helységre kivetett létszámnál alacsonyabb számot találtak kiemelni, a sorozók elé vittek. Az alkalmatlannak minősítettek helyett küldték azokat, akik a húzott számok sorrendjében utánuk következtek. VARGA János 1962. 11.

⁵ KÁLMÁNY Lajos 1952. 399.

⁶ *Egy régi szegedi katona vagyona.* Szegedi Híradó 1905. 160. sz.

^{6a} A verszetet állítólag SZAFÁL Lajos (1813—1875) békési főjegyző szerzeménye, amely korán folklorizálódott. Vö. ERDÉLYI János 1847. 312.

Tanítványunk, MOLNÁR Imre jegyezte föl a negyvenes évek elején a szöveget az azóta már elhalt Kószó, ragadványnevén Goróf Julianna tápai öregasszony ajkáról, aki fejből igen sok históriát tudott még idézni, sőt friss tápai eseménynek megköltése éppenséggel az ő nevéhez fűződött:

*Kéröm szépen a téns nömös vármögyét,
Hallgassák míg e szögény lány kérését.
Szögény vagyok, azon kezdöm panaszom,
Nincsen anyám, nincs rokonom, támaszom.*

*Egy jó legényt szerettem, az mindönöm,
Gyámolólul út röndölte Istenöm.
De a legény sorsot húzott feketét,
A nagy könyvbe be is írták a nevét.*

*Az én babám nem katonának való,
Gyöngye legény, érugja a szilaj ló.
Am de otthon edógozik lassanként,
Engem évösz, öldögéliünk naponként.*

*Van falunkba ölég korhely, henyélő,
Jó iszakos, álnokságtul nem félő.
Azt hagy vigyék, azt sénkí sē siratja,
Buzgó népet az utcán nem háborgatja.*

*Sírva, riva így kéröm a vármögyét,
Mind hasztalan, nem láthattam sikerét.
Azt adták ki: törvény tiltja, nem szabad,
Az a legény katonának bent marad.*

*Bent is maradt, fölötözött huszárnak,
Oly szép vót, illött vóna kapitányinak.
Hej, de müt ér neki a szép ruhája,
Ha utána hērvad itthon a babája.*

*

Más volt a helyzet a szabadságharc idején. Akkor bezeg nem kellett a toborzással erőlködni. A 3., 33., 103., 104. honvéd zászlóaljkat Szegeden szervezték, Kossuth híres szegedi beszédjének hatására: *Szegednek népe, nemzetem büszkesége, szegény elárult hazám oszlopa, mélyen megilletődve hajlok meg Előttem.*⁷

A toborzást KÁLDY Gyula, továbbá egy szemtanú, KASSAI Vidor, híres színészünk örökítette meg.

„Mikor 1848 áprilisban — írja⁸ KÁLDY — a magyar minisztérium 10 zászlóaljnak a toborzását elrendelte, a verbuválás az Alföldön azonnal megkezdődött: Cegléden, Szolnokon, Kecskeméten, Nagykőrösön, Félegyházán, Csongrádon, Szegeden. Szeged városának akkori két tanácsosa, Osztrovszky József a Bel- és Felsővárosban, Rengey Nándor az Alsóvárosban és a Rókus külvárosban zeneszóval kezdték a toborzást. Reggel indultak el, s déltájban a városházához visszatérve, nemcsak a zászlóalj létszáma: 1000 ember volt teljes, de azonfölül még 300-an csaptak fel. Ez volt a 3. zászlóalj, melynek a parancsnoka Damjanich János lett. Mikor a Város a zászlójukat fölszentelte, énekelték az újoncok először a régi verbunkos nótára:

⁷ REIZNER János 1884.

⁸ Szegedi Napló 1895. 149. és 1901. 309. sz.

*Magyarország édes hazám,
Néked szült és nevelt anyám.
Négy esztendő nem a világ,
Éljen a magyar szabadság,
Éljen a haza!*

Mert négy évre szólt a szolgálati idő. Ugyan Szegeden verbuválták a 33. zászlóaljat is, mikor az országgyűlés a 200 000 újonc toborzását elrendelte, de akkor már a következő verset alkalmazták:

*Kossuth Lajos azt izente,
Hogy kevés a regimentje,
Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a haza!*

Mikor az országgyűlés újból hatvan zászlóalj felállítását elhatározta és a hazafias Szeged a 133. zászlóaljat is fölállította, most már nemcsak fiaiból, de bánáti svábokból is, Osztrovsky — mert tudomására jutott, hogy Rukavina, Temesvár parancsnoka a közel fekvő sváb helységekből osztrák részre soroztatni akar — titkon az éj leple alatt Szegedre becsempésztette a jóérelmű sváb szülők által fiaikat. Akkor már a következő nótát énekelték:

*Kossuth Lajos azt izente,
Elfogyott a regimentje,
Ha elfogyott kettő, három,
Lesz helyébe harminchárom.
Éljen a haza!*

Így keletkezett a dal, melyet később Kossuth-nótának kereszteltek el.”

Mindehhez még hozzáfűzhetjük BARTA István megállapításait,⁹ amelyek a Szegeden született, végérvényesnek érezhető szövegváltozat születésének közvetlen körülményeit tisztázzák.

A szabadságharc honvédtoborzásának lefolyását, Szeged vidéki jellegzetességeit a másik szemtanú, KASSAI Vidor is megörökíti.¹⁰ Előadása ugyan nem közvetlenül Szegedről, hanem a szegedi világhoz tartozó Kiszombor faluból származik, ahol KASSAI gyermekkorát eltöltötte. Így is azonban föltétlenül jellemző.

„Húzza a cigány, hol a Klapka-, hol a Perczel-, hol a Rákóczi-indulót, vagy éppen a Marseillaise-t, amelyre akkor ezt a szöveget is énekelték:

*Gyűrődészka, rézfazék,
Rántás, mártás jó eledel,
Lemonádé, csokoládé, krampampuli,
Liber, Puchner, Rukavina.*

A csoportból messze kihallani, amint a rigmust kiáltják:

*Gyere pajtás katonának,
Jobb dolgod lesz mint apádnak.
Se nem kaszálsz, se nem kapálsz,
Csak a német után sétálsz.
Éljen a haza!*

⁹ BARTA István 1952. 19. — A szövegtörténet: CSEFKÓ Gyula 1942.

¹⁰ KASSAI Vidor é.n. 25.

Elöl egy délceg huszár díszben, alkalmasint a legjobb táncos a huszárok között, amiért aztán nagyon megbecsülik.

Járja a magyar szót, mégpedig tüzesen, ügyesen, könnyed figurákkal. Gyönyörűség azt látni, kivált mikor az egyik lábát fölemeli, kissé meghajol, s negédesen mosolyogva, fölfricskázza a sarkantyús csizma orrát: ki bírna már ennek ellentálni? Ez a verbungos huszár, akinek ezért alkalmasint a lénungon kívül egyéb jutalom is kijár. Mögötte a verbungos őrmester, a káplár és még néhány víg huszár izeg-mozog.

Ezek közül több gatyás pór és iparos öltözetű legény. Az egyiknek fején már csákó is van, a másiknak meg vállain van a katonadolmány. Akinek pedig már egyikből se jutott, az csak úgy bokkrétásan kurjongat, kezében borostüveggel. Ezek már mind fölesapott újoncok. Asztalt meg széket is hoztak magukkal. Mikor aztán olyan alkalmas téres helyre érnek, leteszik az asztalt, mellé a széket. Erre ül a verbungos őrmester. A többi járja tovább, hívogatva a legényeket:

*Csapj föl pajtás katonának,
A szabadság huszárjának.
Négy esztendő nem a világ,
Éljen a magyar szabadság.
Éljen a haza!*

Amelyik legény egyszer az őrmester markába csapott, az már honvéd lett, sőt talán bizonyos összeget is kapott.

Miután pedig a jó példa követőkre talál, hát egyik pajtás példáját követte a másik. Ilyen volt a verbung! Mert a honvédeket ekkor nem sorozták, azok mind önkéntesek voltak. Amikor otthon hozzátartozóiknak tudomására jutott, azok azt se tudták, örüljenek-e vagy búsuljanak, de miután ezen már változtatni úgysem lehetett, s mert otthonmaradni egy kicsit szégyen is volt, hát sírtak is, meg nevettek is. Elég vígan ment az.”

*

REIZNER Jánostól tudjuk, hogy a honvéd zászlóalj mellett Szegeden *őregszázadok*, sőt *gyerőkszászadok* is alakultak. Alsóvároson két, Palánkban egy őregszázadot toboroztak polgárőri hatáskörrel.

„Sőt a gyermekvilág — írja¹¹ REIZNER — a 10–14 éves tanulók, leginkább Rókusról és Felsővárosról, a decemberig elhúzódtott rendkívüli iskolai szünidő unalmait elűzendők: századokat szervezve, zászlóval és dobszóval meneteket, a puskákkal és más eszközökkel gyakorlatokat tartottak. Majd egymásnak mint ellenségnek, a hadat forma szerint megüzenve, a tactica több nemének felhasználásával valóságos csatározást rendeztek, s a játék sokszor komoly, s annyira nekihevült folyamatot vett, hogy az ellenségnek csakugyan igyekeznie kellett a futásban, hogy a bevert fejek száma ne szaporodjék, amit a másik fél constatálván, még győzelmi örömmünepet is rendezett.”

Ezekről a csatározásokról később személyes visszaemlékezések alapján VARGA János is megemlékezik.¹²

Elmondja, hogy mind a négy akkori szegedi városrésznek: Alsóvárosnak, Felsővárosnak, Palánkban, Rókusnak megvoltak a saját gyermekzászlóaljai, századai, amelyeket vagy a vezetőikről vagy fertályukról neveztek el.

„A századok egymásnak már a priori ellenségei voltak, kivéve néha ha a hadiesel úgy kívánta, hogy egy-két századnak kell erejét összpontosítani valamely terv kivitelére. Leginkább összetartottak a *diákos* századok, kiket a közös érdek és sorsrokonság egyesített a mesterlegények vagy egy-egy *gatyás* század ellen.”

Volt tisztikar, továbbá dobosok, trombitások, zászlótartók, gyors lábú *kengyelfutók*, akik a hírszolgálatot látták el. A seregben voltak bunkósbottal,

¹¹ REIZNER János 1884. I. 185.

¹² VARGA János 1871.

fából faragott puskával fölszerelt gyalogosok, számaron ülő lovasok, akik az őrsereg uniformisát is összemesterkedték maguknak. Rozsdás fringijuk, elromlott pisztolyuk, karabélyuk is volt. A tüzérek ólomból öntött ágyúval rendelkeztek, amelyeket ők maguk húztak. Az ágyúöntők közül különösen a 12 éves Varga Ferenc, Szeged későbbi történetírója tett ki magáért.

A sereg legfontosabb és legveszedelmesebb része volt a *galacsinosok* vagy *parittyások* csapata. A galacsinok földből gyúrt, kőkeményre szárított diónyi golyók voltak, amelyeket a kiskatonák zsebükbe, tarisznyájukba raktak.

A legrendezettebb, fejlett fiúkból álló század volt a *kaminárszázad*, amelyet egy Kaminár nevezetű kőműves, mellesleg híres galambász szervezett. Ő tanította be a Kálvária körüli válogatott fiúkat. A kaminárszázad tisztelgett Kossuth előtt is, aki megdicsérte és buzdította őket.

Egy másik, amelyet *kakrikapitány* századának csúfoltak, az Új utcából került ki. A csúfnevet különben egy öreg vízhordó ember viselte, aki minden keresményét a századra költötte. E század fegyverei: rövid bot, papírcsákó, galacsinos tarisznya.

A csatározások azonban hamarosan öncélúvá lettek, parázs verekedésekké fajultak. Természetesen belejátszottak az egyes városrészek legénybandái között állandóan robbanó ellentétek is. Amikor aztán egy „kémét” felakaszottak, hogy utána alig tudták magához téríteni, a mérték betelt, a hatóságok a katonásdit betiltották.

Az abszolutizmus alatt egyes házak padlásain sokezer számra rejtették el a galacsint és parittyát, amelyeket a rendőrség szintén üldözött. 1860-ban a szabadságharcból maradt galacsinokkal horpasztották be a kétfejűsasos címereket a trafikok fölött.

*

Az önkényuralom idején a katonaaállítás (sorshúzással) ismét kíméletlenül folyt. A fiatalok közül sokan csaptak föl betyárnak, vagy — mint a tápaiak — behúzódtak a lápok világába. Hosszú idő volt a tíz, Ferenc József 1850-es nyílt parancsa után nyolc esztendő.

Nagyidejű tápaiak emlékeznek a régi öregek elbeszéléséből, hogy a falu sok legénye a katonafogdosás, verbuválás elől éveken át a tápai rétségeken bújkált. Az ilyen legények nádkunyhóban éltek. Ott is tüzeltek, a füst a kunyhó ajtaján ment ki. A kunyhót szél ellen, észak felől szalmával, szénával bekazalozták. Voltak olyanok is, — főleg a tápai rét *Lebő* és *Sírhögy* nevezetű részein — akik a partszűgybe ásott gödör fölé raktak jó vastag nádtetőt.

Házivászonból szőtt hatszeles, kétujjni széles rojtú gatyában jártak. Úgy hordták át nekik a faluból ételt.

Tavaszi áradás idején nem lehetett a vizeken átgázolni, csak ladikon, esetleg lápon közlekedni. A lápon úgy *ragaltak*, azaz hosszú, fenékgig nyomott rúd segítségével haladtak, kormányoztak. Egyébként marhát őriztek, amelynek kint a réten karámja, szárnyékja volt. Amikor titokban *legénykönni*, azaz bent a faluban mulatni, lányokkal találkozni akartak, akkor *kisbéröst* fogadtak arra az időre maguk helyett. Megegett, hogy lány is kiment ruhaáztatás ürügyével hozzájuk.

Előfordult, hogy élelmük, pénzük elfogyott. Ilyenkor bandába verődtek, és a jobb módú gazdákat fosztogatták. A nép egy része rokonszenvezett velük,

más része pedig hallgatott, mert tartott a bosszújuktól. Aki törvényre adta őket, azon megbosszulták magukat. Mint az öregek mondják: legjobb volt nem tudni, nem látni semmit.

*

Egykori hallgatónk, GARAMSZEGI József gyűjtői buzgalmának¹³ köszönjük a következő már mondaivá, biblikussá színesedett tápai katonatörténetet:

Egy Ács János nevezetű tápai legény megházasodott. Hétfőn volt a lakodalom. Utána bejött a Városra, hogy az újasszonynak vegyen valamit. Akkoriban még kötéllel fogták a katonának valót. János is belekavarodott ebbe a kötélbe, nem volt szabadulás.

Kiizent a feleségének Tápéra, hogy jöjjön a szegedi állomásra búcsúzkodni. Az újember ezt dalolta: †

*Jaj de nehéz a várakozás,
Még nehezebb a válakozás.*

Az újasszony ríva fakadt:

*Még mög sē üsmertük münk egymást,
Mán is tudjuk a válakozást.*

Avval Jánost elvitték katonának, tizenkét esztendeig volt oda. Volt Németországban, Franciaországban, Olaszországban, Oláhországban, aztán Lengyelországban. Aztán mōnt Angolországba a tengőpartra. Aha, akkor ű így adta elő beszédjűbe, hogy nagy tengőrzivatar volt, háborgott a tengő, főfordult. Ū maga beleesött a tengőbe, egy nagy cethal lēnyelte. Ottan pedig a cethal belsejűbe egy tündérvar vót.

Ūgy fogadtak: az ajkaimat simogatták, bajuszomat pödörgették. Mindēn jóvat ēhalmoztak. Parancsoltak a cethalnak: hozzon engēm Tápé falujába. El is hozott igaziba. A tápai réházná köpött ki a saját házamba.

Hazamōntem a feleségēmhōn. Mint idegōn, szállást kértem. Azt mondtam, hogy én vásárhelyi vagyok. Adjanak, ha akarnak, szállást. Mōg is kérdőzték közben, hogy hūmnan gyűttem. Kérdőzték azt is, hogy üsmertem-ē Ács Jánost. Az is onnat irt mindōn esztendōbe ēccō levelet. Azt mondtam, hogy irt. Üsmertem, de még csak két hónap múlva gyūm haza. Akkor adtak jó vacsorát.

Mōg akartam csokolni a feleségōmet, de ēre azt mondta: ejnye adta-terūngette! Én hazavárom az én uramat!

Akkor aztán mögszólaltam: nem üsmersz mög édősannya? Akkō mutattam az az anyajegyōm, nēhogy rajtam kételkōdjōn. A nyakamra ugrott, őlelgetőt, csokolgatott.

*

Különösen nyomta és sértette a városi lakosságot a beszállásolási kötelezettség, amely Alsóvároson még a második világháború idejét is megérte. Az ilyen házakra TÖMÖRKÉNY tudósítása szerint¹⁴ valamikor szalmacsóvát tűztek ki.

A szabadságharc után, az önkényuralom idején ugyanis megnyírbálták a Város polgárságának jogait, többek között a katonai beszállásolástól való mentességet. A szállásmestőr, másként kvártélymestőr hivatalos kötelessége volt az erről való gondoskodás.¹⁵ A katonák elszállítására külön szobát, helyiséget tartottak fönn a régi szegedi házakban. Ez volt a katonaszoba, amely sokszor üresen is állott. Ünnepeles alkalmak idején, a múlt században, a tanyán élő házigazda is itt szállott meg: itt pólyázták keresztelőre az újszülöttet, itt öltöz-

¹³ GARAMSZEGI József 1948. 138.

¹⁴ TÖMÖRKÉNY István 1963. 353.

¹⁵ A szállásmesterekről REIZNER János 1900. III. 70. Vö. még BECK Pista 1908.

tették a menyasszonyt, itt helyezték koporsóba a halottat, hiszen a tanyákon sem templom, sem temető nem volt. Ezekből a családi ünnepekből legtöbbször az ott kvártélyozó katonaság sem maradt ki.

A katonaság egy részének szállása bent volt a Várban. Voltak természetesen kaszárnyák is. Így a *kiskaszárnya* a mostani Mikszáth Kálmán és Mérey utca eleje táján. Miután ez a Város tulajdona volt, a katonaság *hálókrajcár* fizetésével¹⁶ rőtta le a szállásdíjat.

A XVIII. században emelt *nagykaszárnya* viszont a mai Rákóczi téren állott. Századunk elején igen megviselt állapotban volt, lebontották. Utoljára hajléktalanok menedékhelyéül, csavargók hatóságoktól túrt éjjeli szállásául szolgált.

A mai szemklinika helyén állott városi sörházat is átépítették a *Víz* előtt kaszárnyává. Ennek öreg szegediek ajkán *sörházkaszárnya*, a homlokzatán álló patrónus hajdani szobra után *flóriánkaszárnya* volt a neve.

Az összefüggés kedvéért vesszük előre, hogy a *Víz* után a katonai hatóságok hosszú vonakodás után beleegyezvén a Vár lebontásába, a Város ellenszolgáltatásul építette a *Mars mezején*, a későbbi *Mars* (Marx) téren a *negyvenhatos kaszárnyát* (1883), amelyet jártasabb öreg szegedi polgárok *normálkaszárnya* néven is emlegettek. „Az öregkaszárnya is fiatal volt még akkor — emlékezik¹⁷ TÖMÖRKÉNY — úgynevezett minta laktanya, minélfogva normálkaszárnya volt a neve.” Más, század végi kaszárnyák a *honvédkaszárnya* (Honvéd tér) az 5. honvéd gyalogezred, a *huszárkaszárnya* (Rigó utca) pedig a 3. honvéd huszárezred számára. A XX. század legelején épült az alsóvárosi vízjárta *Feneketlen* feltöltésével a *hidász*-, másként *pihanérekaszárnya*. Ennek gyakorlótere a *Boszorkánysziget* volt.

1868-ban életbe lépett az általános hadkötelezettség. Minden legény 21 éves korában *sor alá került, vizitálták*, azaz sorozták. A *vizitáció, sorozat* a szegediek számára évtizedeken át a sörházkaszárnyában, majd egészen lebontásáig a régi piarista gimnáziumban március havában történt. A nóta szerint

*Kint a sörházkaszárnyában
Röggel úta sorozás van.
Fingömet is besoroztak
Negyvenhatos katonának.*¹⁸

A tápaiakat Dorozsmán, a szőregieket Törökkanizsán, vagyis járási székhelyükön sorozták.

A bevált újoncnak *réguta, rēguta* a neve. Az *újonc* máig uraskodó szónak tetszik. Utána valamelyik közeli kocsmában mindjárt áldomást ittak, amelyet azoknak dukált fizetni, akik nem *maradtak* bent. Kalapjukra nyomban *reguta-szallag, regutapántlika* került. A tápai legények nagy csokorban kötötték kalapjukra, és természetesen hangos nótaszóval tértek haza. A faluban minden reguta átadta a maga pántlikáját annak a lánynak, aki kedves volt neki. Ennek fejében azután a lány három egymásra következő vasárnap reggel szép rezgős csináltvirágot küldött a legénynek, aki ezt feltűzte és így ment a templomba, mulatságba. Utána a virágot tükör, fénykép mellé tűzbe őrizték meg. A legény olykor több szalagot is vett, legközelebbi lányrokonaira is gondolva. Alsóvárosban a lányok csináltvirágból való nefelejeset vettek regutakedveseik számára,

¹⁶ BALÁS Mihály 1867. 4.

¹⁷ TÖMÖRKÉNY István 1943. 182.

¹⁸ KÁLMÁNY Lajos 1952. 393.

akik ezt bevonulásig viselték is. Kisteleken a múlt század végén a hosszú regutaszalag színét úgy válogatták meg, hogy elárulja, milyen fegyver alá szólították be a legényt. „A baka, a huszár, a tűzér — írja TÖMÖRKÉNY¹⁹ — mégcsak bele sem kóstolt az első sütet prófontba, máris különbözni akar egymástól, aminek ugyan rendszerint összekülönbözés a vége. Ez a fejek lékelésében nyilvánul, mert hiszen az regruta-tradíció.”

A szegedi néptörzsből sarjadt bánáti *Torda* regrutasorba jutott legényei kövércsütörtökön, vagyis a farsangvasárnapot megelőző csütörtökön muzsikások kíséretében dalolva, táncolva járták a falut. Minden olyan házba betértek, amely ebben az esztendőben regutát adott. Itt bőséges vendégség várta őket, este pedig a fiatalság bálja került sorra.

*

Akik nem akartak katonák lenni, még századunk elején is búbajos praktikákkal próbálkoztak. Ha valamikor az alsóvárosi legény nem akarta, hogy *bennmaradjon*, a temetőben egy sírról száraz kórót szakított, és ezt gatyakorcába tűzve vagy összedörzsölve, a hajába szórta. Így indult a sorozásra. Tápén az azonos keresztnévű halott sírjáról hozott földet, gallyat felfőzték. A levében a legény lemosakodott, hogy alkalmatlannak találják. Esetleg olyan nevű halott fűrösztő szappanával mosakodott le, hogy majd a vizitációnál halálsápadt legyen, és így elutasítsák.

Régebben a fiúgyereket lánynévre keresztelték, hogy a sorozásnál ne kerüljön listára. Erről a régi gyakorlatról itt nem szólhatunk bővebben. A katonai összeírás ugyanis egykor az egyházi anyakönyv, sőt szóbeli bemondás alapján történt. A sor alá kerülő legényt tehát nem volt nehéz megfiatalítani. Erre céloz egyik régi nóta:

*Azért hogy én be vagyok sorozva,
Né hidd babám, nem löszök katona.
Lösz a bíró hozzám olyan szíves,
Levelet ír nem vagyok húsz éves.*

Az első világháború előtt a márciusi sorozás és az októberi *rukkolás* közötti hónapokat a reguták féktelen mulatozással töltötték, amit szüleik nehezen, de mégis elnéztek nekik. Alsóvároson még köznapokon is megtörtént, hogy kocsit szerevezve, vágató menetben dalolták végig az utcákat, főleg a szeretett lányok házatáján. Mindig viselték természetesen a regutapántlikát, a regutavirágot is.

Az elszakadás rátarti szomorúságából, emberi szenvedéséből szinte minden esztendőben új *regutanóta* keletkezett. Régebben minden korosztálynak megvolt a maga ilyen nótája. Ma is emlegetik, hogy ez vagy az 85-ben vagy 13-ban volt regutanóta. Ezeket a regutabálakon, kocsmái mulatozás közben, utcai felvonulás idején, régebben olykor bőrduda kíséretében szokták dalolni, újrázni.

A mi nótáinkban is föltűnik a hajdani *hajnyírás* emlékezete:

*Ballagok én Szöged várossa felé,
Bekésérnek a nyírószek elé.
Széköt tősznek kerek farom alá,
Élős ollót göndör hajam alá.*

¹⁹ TÖMÖRKÉNY István 1963. 116.

*Göndör hajam lehányják a földre,
Fényös csákót nyomnak a fejemre.
Az van írva csákóm ódalára:
Nyóc esztendő van még ide hátra.*

*Nyóc esztendőt az Isten ehozza,
Szögény baka hazaszabadulna.
Hazagyünne, de nincs édosanyja,
Födbe tötte a fia bánatja.²⁰*

1913-ban volt alsóvárosi regutanóta:

*Márciusban van a vizitálás,
Októberba mög a berukkolás.
Október a betyár hónap,
Engöm még a lányok sē sajnálnak.*

*Lēmönöbe van a nap az égön,
Ki könyörül a szögény legényön?
Majd könyörül a jó Isten,
Ez világon igaz kislány nincsen.*

*

A bevonuló regrutáknak nem volt gyöngyéletük. Az idősebb korosztályok *suba, ribanc, piroscsizmával fogott, erdőbü szalajtott vadállat* csúfszóval illeték őket. A kiszolgált, de fegyvergyakorlatra behívott tartalékosok, *rezorvisták* mondogatták a fiataloknak, hogy ők a világ legutolsó katonái. Most már nem lesz többet sorozás. Nem lesz újabb reguta, aki felváltsa őket. Ott maradnak, ameddig csak élnek. A bornyú ökörré nő a hátukon, de még mindig itt maradnak. A szegedi (1945 előtti) híd oszlopain, aki csak sasmadár öntve van vasból, az már mind föléled és elszáll onnan, ők pedig még mindig itt maradnak szíjfat viaszkolni. Azt is mondogatták nekik, hogy odakint a bojárhalmi kapitányságban van egy domb, arra „mindön ezör esztendőben rászáll a griffmadár. Aztán mikor elrepül, mindig elvisz belőle egy keveset, ami a lábujjába ragad. Hát aztán mikor a griffmadár már mind elhordta a dombot, tik még akkor is itt vagytok reguták, bakancstalpat koptatni, mög templomparádéra pucolni.”²¹

A mesebeli griffmadárral úgy is „vígasztalgatták” őket, hogy „abban a messzi vidékben minden száz esztendőben elmegy egy hegyre s minden száz esztendőben elvisz egy követ a hegyből. Mire a nagy madár mind elhordja a hegyet, megszabadulnak a regruták. Továbbá ha a Bécs városában, az utcákon, tereken, továbbá a hidak oszlopain kőből vagy öntöttvasból szobrot álló „öreg püspökök” mind kifordítják a köpönyegjüket, akkor szintén majd az a boldog idő következik el, amikor hazamennek a regruták.

Az idő. „... Amíg a hosszú napok és még hosszabb éjszakák eltelnek az idegenben, a számítás mindig csak az idő körül forog. — Uram Isten — sóhajtja az egyik —, sohasem lössz ennek vége. — De — véli a másik elkese-redeve —, vége lössz, ha majd a másik oldalrul gyün föl a nap . . .”²²

Szintén TÖMÖRKÉNY írja,²³ hogy

²⁰ KÁLMÁNY Lajos 1952. 427.

²¹ TÖMÖRKÉNY István 1960. 107.

²² TÖMÖRKÉNY István 1958a. 241.

²³ TÖMÖRKÉNY István 1907. 89.

„minden berukkolás alkalmával háromféle kasztot különböztetnek meg, a tényleges katonákkal együtt négyet.

A ténylegős, másként *standbeli* katona ezen törvények szerint *suba, reguta, vagy csirke*.

Aki az első rezervista gyakorlatot csinálja, az *vénharcos* vagy *öregcsatár* vagy *agg plenkler*.

Aki a másodikat csinálja: az *ósatya* vagy *öregvendég*.

Aki a harmadikat: *vénzsentség*. Ez utóbbi fölül áll mindenenek.”

Egyébként a k. u. k. katonanyelvnek bőséges szegedi forrása TÖMÖRKÉNY életműve, amelyet itt-ott kiegészítve a Szegedi Szótárban iparkodtunk rendszerezni. Meggyökerezésüket TÖMÖRKÉNY így jellemzi: „sok legény nem is tudja, hogy németül van az, amit elmond. Azt hiszi, hogy az is magyar szó, csakhogy ő még nem hallotta eddig. A pusztákról sorozottaknál nagyon áll ez. Odakint még nem ismeri azokat a szavakat, melyek a foglalkozásán kívül esnek, s neki teljesen mindegy, hogy a szakasz vagy cug szóban ismert-e meg egy fogalmat, mert azelőtt sem az egyiket, sem a másikat nem hallotta. Mutatja ezt, hogy a szakasz szót még csak ragozni sem tudja, szakasz helyett mindig szakasztot mond”. Azt írja tovább, hogy boszniai szolgálata idején ott éjszakaizott velük egy csapat lengyel nemzetiségű tüzér. Vezényszavaikat hallva, egyik fiatal katona megszólalt: nini bátya, hát ezöknek is magyarul kömméndőznek?

Katonafiak szóhasználata nyomán a szegedi népnyelvben — általában tréfás hangsúllyal — meghonosodott szavak: *avandzséroz* (szolgálatában magasabb fizetési fokozatba kerül), *cakompakk* (mindenestül), *cibak* (kétszersült), *egrecéroztat* (leckéztet kajánul vkit), *faszol* (vételez), *fertig, fikszomfertig* (kész), *gránic* (országhatár), *kommédéroz* (fövényeskedve parancsolgat), *komisz* (savanykás ízű, rozslisztből süített katonakenyér), *lérung* (pénzbeli járandóság, bér), *maródi* (beteg, beteges), *mars* (zenekari induló), *méndzsi* (étel, élelmezés), *raport* (kihallgatás, támadás), *raszt* (pihenő munka, menetközben), *resztungol* (lerakja a hordozott terhet, megbetegszik), *sarzi* (rendfokozat), *sirbak* (őr), *sirbakol* (tétlenül várakozik), *standbeli* (tényleges szolgálatát teljesítő katona), *szalutál* (tiszteleg), *trappol* (kocog), *zupa* (köménymagos leves).

A kaszárnyai életen belülrekedt, de visszaemlékezésekben fölbukkanó szavak: *abláz* (a hadgyakorlat végét jelző kürtészó), *capistráng* (takarodó), *címörkomédiás* (Zimmerkomandant, vagyis szobaparancsnok altiszt), *csajk-antrét* (ebédre sorakozó), *csákóbordó* (díszcsákó), *egrecérplacc* (katonai gyakorlótér), *ezörleves* (daraleves), *fáni* (ezredzászló), *furvézer* (szekerészkatona), *gaval-léta* (a katonaágy fejtől és lábtól való vasállványa, cavalet), *hornyista* (századkürtös), *krumplivirág* (örvezetői rendfokozat egyetlen csillaga), *örömlajbi* (katonai ujjasmellény, Aermelleibel), *pikétház* (örbódé), *tambur* (katonadobos), *ubikáció* (kaszárnyai lakóhelyiség) és több más.²⁴

*

TÖMÖRKÉNY katonatársai helyett, az ő nevükben sok levelet írt haza. Tapasztalatból tudta, hogy mik a *katonalevél* kifejezésbeli sajátosságai. Ilyen leveleket gyermekkorunkban az első világháború idején írástudatlan öreg szülőknek mi is többet felolvastunk, sőt diktálásuk után válaszoltunk is rájuk.

²⁴ Előfordulásuk megnevezése BÁLINT Sándor 1957., passim. Összehasonlításu FELSZEGHY Ediltrud 1938. A mi szegedi dokumentumainkat nem ismeri.

A régi katonalevél efféle szavakkal kezdődött: kívánom az Istentől, hogy ezen pár sor írásom magukat jó egészségben találja, én hála Istennek egészséges vagyok, amit maguknak is kívánok. A fogalmazás legtöbbször *írásosan*, azaz irodalmi nyelven történik.

„Így tanulta — írja²⁵ TÖMÖRKÉNY — az egyik katona a másiktól, mert sokan így iratták haza leveleiket. . . Minden betűt külön nekifoházkodással vetett a papírosra, azért is van belőlük annyi betű kimaradva. Azért is mondta a katonanyelv, hogy a levelet nem írják, hanem rajzolják. Minélfogva ritkán is küldtek, mert nehéz volt a rajzolása. . . Csak éppen tudatták, hogy megvagyok s küldték a tiszteletet a sógoréknak, a többi rokonnak és a szomszédoknak. A tisztesség az volt bennük, ha mindenki megtalálta benne a maga nevét, még a lány is, akit tiszteltetett a levél rajzolója. Az írás vége azután megint csak a jó egészségről beszél, meg arról, hogy majd csak megsegít az Isten. És a végső szó ebben a mondatban, hogy: melyhez hasonló jókat maguknak is kívánok.”

Katonafiaink esti kaszárnyai meséléséről, szintén TÖMÖRKÉNY nyomán, máshol, alkalmasabb összefüggésben emlékezünk meg.²⁶

*

A szegedi és környékbeli, így a vásárhelyi, makai magyar legényeket a szegedi császári és királyi 46. gyalogezredbe vagy a szegedi magyar királyi 5. honvéd gyalogezredbe sorozták. Ide a honvédokhoz kerültek azonban a torontáli Bánát német, szerb, bolgár, olykor román ajkú újoncai is. Így történt aztán, hogy a *közösöknél* szolgáló magyar legények katonai vezényszava volt a német, nemzetiségieké pedig a magyar. Az ebből adódó furcsa nyelvi helyzetet a katonaviselt TÖMÖRKÉNY tréfásan így jellemzi: *Vótál raporton cimborá? Kaptál erlajbnisájt? Ez viszont kérdezi: Warst peim kihalkatás un hast a kimaratási enketell?*²⁷

Akik huszárnak maradtak benn, azok leginkább a Nagyszeben városában állomásozó császári és királyi 4. huszárezredben szolgáltak. Innen van, hogy *Szeben, a szebeni lányok* a régi szegedi katonanótákban oly sűrűn fordulnak elő:

*Öreghuszár, ha kiköti idejét,
Zsebre vágja szabadságos kis könyvét.
Büszkén mondja a szebeni lányoknak,
A csizsmámba kapcának sē húználak!*

A szegedi 3. honvéd huszárezredben a helybéli magyar fiúk mellett, megint bánáti nemzetiségi származású legények is szolgáltak.

A mezőhegyesi, *csődörös* néven emlegetett katonai méneskarhoz, a haditengerészethez Póla városába, illetőleg a vártüzérekhez Cattaro dalmáciai városkába kisebb számmal szintén jutott belőlük.

Szegedi fiúnak legnagyobb tisztesség volt a negyvenhatnál vagy a négyes huszároknál szolgálni. Idehaza Szegeden állandó volt az olykor véres verekedésig fajuló versengés a *közösök*, másként *császáriak* és *honvédök* között. Köz-

²⁵ TÖMÖRKÉNY István 1960. 66. A katonalevelekről még ugyanott 42, 60, 71, 90, 338, 341. Uő. 1955. 305. — Gyűjteményünkben mintegy 100 első világháborúból való szegedi katonalevelet őrzünk.

²⁶ BÁLINT Sándor 1975. 16.

²⁷ TÖMÖRKÉNY István 1963. 115. — Vö. még TÖMÖRKÉNY István 1911. 160. *A kancstalp*.

bevetőleg megjegyezzük, hogy a *honvéd* szó a szegedi származású Kiss Károly hadtudományi író alkotása. A negyvenhatos baka a honvédet vörös dísznadrágja miatt *paradicsomos üveg* csúfszóval illette, és rákiáltott: *Honvéd, föl a fára, gyűn a bika!* (mert nadrágja vörös színe ingerli a bikát). Sapkáján viselt ezredszáma miatt (ez a közösknél hiányzott) kapta a *hányadikán sült* meg-tiszteltetést.

*

1852—1918 között a császári és királyi „nemes és mindig szolgálatkész”²⁸ 46. gyalogezred volt a Város háziezrede.²⁹ Régebbi szegedi nótákban előfordul a *negyvenhatos baka*, az ezredtulajdonos, *inhóber* (Inhaber)³⁰ után *szakszmárin-ger* (Sachs-Meiningen), később *Fejérváry-baka* megnevezés.

Az ezred az idők során szolgált Lombardiában, Velencében, Veronában, Laibachban, Boszniában, Bécsben, az első világháború alatt Brassóban és Békéscsabán. Ezek a helyek, továbbá a porosz háború (1866), az *okopáció* (1878) és az első világháború harcai a szegedi nótakincsben, továbbá TÖMÖRKÉNY elbeszéléseiben lépten-nyomon fölbukkannak. Hangsúlyoznunk kell, hogy BARTÓK Béla Békés megyeinek jelzett háborús nótagyűjtése jórészt szegedi illetőségű: a világoszöld zubbonyhajtókájukról *levelibéka* csúfnévvel illetett szegedi fiúk ajkáról terjedt el Békésben. Jegyezzük meg, hogy csúfságukért ők sem maradtak adósok: a citromsárga parolis csabai 101. gyalogezred katonáit *sárgarigó* néven emlegették.

A „negyvenhatnál” szolgált tényleges őrmesterként TÖMÖRKÉNY István, akinek páratlan értékű megfigyeléseket köszönhetünk: a szegedi fiak a régi közös hadsereg pártai fegyelmében is hogyan őrizték meg szülővárosuk lelket, emberi vonásait. Itt nincs helyünk rá, de föltétlenül érdemes volna kidolgozni azt a képet, amely TÖMÖRKÉNY előadásában a szegedi negyvenhatosok ismerttetett kaszárnyai szókincséből, játékaiból, mesemondásából és annyi más apróságból kikerekíthető. Kutatásunknak egyébként is adóssága a katonaelet néprajzának kidolgozása. A Szegedi Napló vasárnapi mellékletének, a *Hüvelyk Matyi* egyik állandó figurájának, *Eliás Csamangó* címzetes negyvenhatos káplárnak ő adja szájába a katonaelet naivan találó, olykor mosolyogva könnyező bírálatát.

Ki felejthetné el a Lim vízen *szűrő*, máskor meg *dőlészó*, ismét máskor el-tévedt fecskéket ajnározó, Boszniában senyedő fiakat?³¹ *A tengeri város* Velencére emlékező, világtalan tanyai hadastyánját? *A Duna lánya* bécsi darvadozását: „a császár álmát őrző” szegedi legények látogatását egy szegedi hajós-ember hajóján, amelynek *István királ* volt a neve.³² A lenézett *Pétör kubikost*, aki lent Boszniában tanul meg írni-olvasni.³³ *A Valér a földbe megy kapitányát*,³⁴ az öreg *Müller ezredest*, katonáinak édesapját.³⁵ TÖMÖRKÉNY sosem hallgatta el, hogy közöttük, általuk, az ő emberségükön is épülve lett íróvá.

²⁸ TÖMÖRKÉNY István 1960. 136.

²⁹ Az ezred régebbi története AMON VON TREUFENFEST, Gustav 1890. Helytörténeti, néprajzi utalásai nincsenek. Világháborús története AJTAY Endre 1933., HIRN László 1933.

³⁰ TÖMÖRKÉNY István 1914. 153.

³¹ A szűrésről és a dőlészásról BÁLINT Sándor 1957. I. 231, II. 529.

³² TÖMÖRKÉNY István 1956. 328, 245.

³³ TÖMÖRKÉNY István 1958a 40, 48.

³⁴ TÖMÖRKÉNY István 1957. 210.

³⁵ TÖMÖRKÉNY István 1958b 478.

IRODALOM

- AJTAY Endre**
1933 *A colt cs. és kir. 46. gyalogezred világháborús története*. Szeged
- AMON VON TREUENFEST, Gustav**
1890 *Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes Nr. 46. Feldzeugmeister Géza Freiherr Fejérváry de Komlós—Keresztes*. Wien
- BALÁS Mihály**
1867 *Szemenszedett adatok Szab. kir. Szeged város közvagyoni helyzetéről*. Szeged
- BARTA István**
1952 *Kossuth alföldi toborzó körútja 1848 őszén*. Budapest
- BÁLINT Sándor**
1957 *Szegedi szótár I—II*. Budapest
1975 *Tombác János meséi*. Budapest
- BECK Pista**
1908 *A „rosponat komiszáros”*. Szegedi Napló 208. sz.
- CSEFKÓ Gyula**
1942 *Ha még egyszer azt izeni... A Kossuth nóta eredetéhez*. Nép és Nyelv
- ERDÉLYI János**
1847 *Népdalok és mondák II*. Pest
- FELSZEGHY Ediltrud**
1938 *A császári és királyi hadsereg nyelve Magyarországon*. Budapest
- GARAMSZEGI József**
1948 *A tápai nyelvjárás igealakjai*. In: Alföldi Tudományos Gyűjtemény II. Szerkesztette: BARTUCZ Lajos. Szeged
- HIRN László**
1933 *A negyvenhatosok fegyverben, 1914—1918*. Szeged
- KASSAI Vidor**
é. n. (1940) *Kassai Vidor visszaemlékezései*. Sajtó alá rendezte KOZOCSA Sándor. Budapest
- KÁLMÁNY Lajos**
1952 *Kálmány Lajos népköltési hagyatéka I*. Szerkeszti: ORTUTAY Gyula. Budapest
- REIZNER János**
1884 *A régi Szeged I. A negyvenes évek és a forradalom napjai Szegeden*. Szeged
1900 *Szeged története I—IV*. Szeged
- TÖMÖRKÉNY István**
1907 *Különféle magyarok*. Budapest
1911 *Ne engedjük a madarat*. Budapest
1914 *Egyszerű emberek*. Budapest
1943 *Rónasági csodák*. Szeged
1955 *Föltetszik a hajnal*. Szeged
1956 *A tengeri város*. Budapest
1957 *A Szent Mihály a jégben*. Budapest
1958a *Hajnali sötétben*. Budapest
1958b *Új bor idején*. Budapest
1960 *A kraszníki csata*. Budapest
1963 *Munkák és napok a Tisza partján*. Budapest
- VARGA János**
1871 *Az 1848-iki gyermekcsaták*. Vasárnapi Újság
- VARGA János**
1962 *Katonaelet és hadkiegészítés 1711—1867 között*. In: Szűcs Sándor: Szól a duda, verbuválnak. Budapest. 5—23.

*Sándor Bálint*POPULAR TRADITIONS AND REMINISCENCES
ABOUT ANCIENT SOLDIER'S LIFE IN SZEGED

(Abstract)

The author compiles and analyzes customs and rituals, folksongs, legends, reminiscences of oral tradition, and local memoirists' writings about recruitment and military service in the 18th and 19th century.

Folk songs and peasants' recollections keep the memory of times when recruits were attracted by dancing and drinks, or caught with "rope", and when, later, soldiers to be called up from each village were selected by drawing of lots. Folk songs reflect the sorrow of separation (often for 12 years), and legendary stories keep the memory of military service spent in distant regions of the Austro-Hungarian Monarchy.

Yet in 1848-49: time of the Hungarian War of Independence the city of Szeged recruited with enthusiasm several battalions following Kossuth's speech. The so-called Kossuth-song: soldiers' song of the War of Independence spread in the whole country was born in Szeged. "Old companies" i. e. national guards were organized with elderly men, and children organized "children's companies".

Universal conscription introduced in 1868 gave grounds for development of several folk customs. Relatives and girlfriends gave ribbons for the hat of young men found fit for military service. These enlisted young men organized special parties until beginning of the military service.

The study discusses further the quartering of soldiers stationing in Szeged in peasants' houses, and the "soldiers' rooms" maintained in these houses. From the particular social life of soldiers serving in the Austro-Hungarian army the author mentions the telling of tales in barracks, the traditional idioms of letters sent home, and military terminology formulated out of certain expressions of the Austrian language of command. A lot of memories have subsisted about deserters who hid in the marshy fields beside the river Tisza.